

Socialdepartementet

Remiss - Stärkt pandemiberedskap (SOU 2025:48)

Sammanfattning

Region Jönköpings län har getts möjlighet att yttra sig över Stärkt pandemiberedskap (SOU 2025:48).

Region Jönköpings län är i huvudsak positiv till delbetänkandet Stärkt pandemiberedskap och de förslag för att förbättra såväl beredskap för, som hantering av, omfattande smittspridning i Sverige.

Region Jönköpings län är även positiv till förslaget om en ny lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder, som ger möjlighet att reglera bland annat krav på smittförebyggande åtgärder av verksamheter, begränsningar av hur många personer som får vistas på en plats eller vid en sammankomst och att ett visst avstånd mellan personer ska kunna upprätthållas.

Region Jönköpings län har ett antal synpunkter och frågor som behöver förtydligas vad gäller exempelvis hälsokontroller vid inresa till Sverige, även beredskapen för storskalig smittspårning samt gränsdragningar kring det nya lagförslaget.

Synpunkter på förslaget

Region Jönköpings län är i huvudsak positiv till utredningen och förslagen men vill lyfta nedanstående synpunkter.

Kap 2 Utredningens förhållningssätt och arbetssätt

Ett antagande som görs i utredningen är att nästa pandemi kommer att orsakas av ett nytt luftvägsvirus. Region Jönköpings län vill betona att andra smittämnen eller smittvägar inte kan uteslutas. En omfattande smittspridning kan också orsakas av en antagonistisk händelse. Det är dock positivt att man inte begränsat sig till pandemier, utan istället använder begreppet omfattande smittspridning, eftersom många åtgärder skulle kunna bli aktuella även vid allvarliga utbrott av samhällsfarlig sjukdom som inte klassas som en pandemi.

I utredningen läggs stor tonvikt på individens ansvar och att åtgärder i första hand ska vara frivilliga. Rena förbud och nedstängningar bör undvikas så långt som

möjligt och utrymmet för att vidta smittskyddsåtgärder mot enskilda, t.ex. genom isolering eller karantän, inte ska vara större i en pandemi än annars. Region Jönköpings län anser att det är en välbalanserad hållning, då studier och forskningsöversikter efter covid-19-pandemin inte visat något tydligt samband mellan långtgående smittskyddsåtgärder, såsom nedstängningar, och utfall i form av lägre nivå av överdödlighet. Däremot har nedstängningar visat sig leda till allvarliga negativa sidoeffekter så som missad skolgång, försämrad fysisk och psykisk hälsa, utebliven vård och negativa ekonomiska konsekvenser.

Det föreslås ett antal bestämmelser för att kunna minska risken för trängsel men ansvaret för att detta åtföljs läggs på verksamheterna och inga sanktioner kan riktas mot individen. Region Jönköpings län instämmer i den avvägningen.

Såväl förvaltningsmodellen, med specialiserade myndigheter med stort eget beslutsmandat, som de grundläggande principerna för krishantering (ansvars-, närhets- och likhetsprinciperna) föreslås bestå oförändrade. Det innebär bland annat att man inte anser att det finns behov av en ny särskild handlingsprincip, vilket var något som skulle utvärderas enligt utredningens direktiv. Region Jönköpings län har inget att invända mot den bedömningen.

Kap 7 Omfattande smittspridning ställer särskilda krav på smittskydden

En omfattande smittspridning riskerar att snabbt överbelasta sjukvårdens och smittskyddens förmåga att enligt vanliga rutiner utreda misstänkta fall, smittskyddsanmäla och smittspåra. Därför föreslås möjligheter till undantag från dessa skyldigheter fortsatt ska finnas, enligt nuvarande lagstiftning. Region Jönköpings län anser att det är bra att undantag ska kunna göras men sådana undantag bör kunna tillämpas differentierat mellan regioner, utifrån smittspridningens omfattning och hälso- och sjukvårdens kapacitet. Under covid-19-pandemin togs beslut om att avskaffa anmälningsplikten nationellt utifrån belastningen i bland annat Region Stockholm, trots att andra regioner hade kapacitet att fortsätta anmäla och smittspåra och även gjorde det. Detta visar på behovet av regional möjlighet att avstå från ett centralt beslutat undantag. Det är viktigt att detta behov av regional flexibilitet tydliggörs i den fortsatta beredningen av lagförslaget och vid eventuell framtida föreskriftsutformning.

Det föreslås att Folkhälsomyndigheten ska få fatta beslut om att hälsokontroller vid inresa till Sverige även om ett utbrott inte konstaterats, utan bara misstänks. Dessutom kan smittskyddsläkaren, i enlighet med nuvarande lagstiftning, besluta om hälsokontroll vid inresa om det finns misstanke om att en person smittats av en samhällsfarlig sjukdom. Hälsokontrollen ska, till skillnad från idag, även kunna leda till provtagning. Region Jönköpings län anser att det här finns behov av förtydligande om vad en hälsokontroll kan innefatta och vem som ska utföra den. Det beskrivs att hälsokontrollen ska omfatta nuvarande hälsotillstånd och en bedömning av risken för exponering för smitta, samt ska utmynna i en individuell medicinsk bedömning. Så fort det rör sig om mer än några enskilda individer kommer denna typ av hälsokontroll att vara relativt resurskrävande. Utredningen

skriver att det är smittskyddsläkaren själv eller läkare och sjuksköterskor från en vårdcentral som ska utföra hälsokontrollen. Region Jönköpings län anser dock att det av flera skäl inte bör vara smittskyddsläkaren som utför denna uppgift. Dels kommer det i en sådan situation sannolikt att finnas många andra arbetsuppgifter som smittskyddsläkaren måste utföra, och dels bör inte smittskyddsläkaren ta rollen som behandlande läkare, som kan bli fallet om undersökningen inkluderar provtagning. Det kan dessutom finnas behov av att även andra läkare eller sjuksköterskor än endast från en vårdcentral kan utföra denna uppgift.

När det gäller utförandet av hälsokontroll behövs flera tydliggöranden:

- Vad utfallet av en hälsokontroll kan leda till i olika situationer (symtom/ej symtom/exponering m.m.).
- Var eventuell provtagning ska utföras. På plats eller på vårdinrättning?
- Var provanalys ska ske. Vem har ansvar för eventuell analyskapacitet vid gränser?
- Åtgärder för provtagna personer som inväntar analysvar. Var ska personerna uppehålla sig under tiden?
- Hur uppföljning av eventuella symtom ska ske.
- Hur hälsokontroll förhåller sig till andra smittskyddsåtgärder som karantän, skyldighet för läkare att undersöka vid misstanke om allmänfarlig sjukdom, den enskildes skyldighet att låta sig undersökas och beslut om tvångsundersökning.
- Hur hälsokontroll förhåller sig till de föreslagna nya paragraferna 3 kap, 7a-7c §§.
- Hur hälsokontroll och andra åtgärder som följer av hälsokontroll ska dokumenteras.
- Beakta att gränsövergångar inte bara finns på flygplatser och hamnar, utan gränsövergång kan även ske med tåg och bil (t.ex. Öresundsbron). Efter gränspassage kan tåg passera flera regioner (Öresundsbron).
- Beakta utmaningen för regioner som kan ha flera olika gränsövergångar.
- Hur en ovillighet att låta sig provtas ska hanteras.

Enligt utredningen ska Folkhälsomyndigheten få i uppdrag att kartlägga den befintliga tillgången till karantänsplatser i regionerna och tillgången till karantänsplatser bör säkerställas. Region Jönköpings län anser att det är mycket välkommet att denna fråga utreds och att ansvaret för karantänsplatser tydliggörs. Det finns även behov av att kraven på utformningen av karantänsplatser förtydligas. Sådana krav kan t ex innefatta städning av lokaler och tillgång till egen toalett/badrum. Uppdraget att kartlägga omfattar samtliga regioner och det är viktigt, inte bara för att det finns andra sätt att ankomma landet (buss, tåg), men också för att behov av karantänsplats kan uppstå om exponering skett inom landet (t. ex. vid exponering för ebolasjuk patient).

Kap 8 En ordning för storskalig testning och smittspårning

Utredningens förslag innebär att det ställs krav på regionerna att ha en beredskap för storskalig testning och smittspårning, vilket inkluderar att säkra laboratoriekapacitet och lagerhållning av sjukvårdsprodukter för sådan provtagning och laboratorieanalys. Socialstyrelsen får i uppdrag att i nära samverkan med Folkhälsomyndigheten och regionerna ta fram ett underlag över vilka närmare sjukvårdsprodukter som kan vara aktuella för lagerhållning samt kostnader för detta.

Region Jönköpings län anser att en beredskap för testning och smittspårning i regionerna är viktig för att ge förutsättningar för att hantera en omfattande smittspridning. En god beredskap är särskilt viktig eftersom det sannolikt är i inledningsskedet av en pandemi som dessa insatser har störst potential att ha effekt på smittspridningen och sjukdomsbördan och åtgärderna måste således komma på plats snabbt. Laboratieberedskapen beskrivs relativt utförligt, men Region Jönköpings län hade önskat att utredningen var mer tydlig och specifik avseende beredskap för storskalig smittspårning, som t.ex. plan för smittspårningsenhet och organisationsstruktur, lokaler, personal med adekvat kompetens, teknisk utrustning, digitala verktyg m.m.

Region Jönköpings län instämmer i E-hälsomyndighetens bedömning att lagstiftningen om hälsodata kan upplevas som svåröverskådlig, men lyfter fram att detta till viss del är ofrånkomligt på grund av många intressen som gör sig gällande. Detta är sannolikt en följd av att lagstiftningen om hälsodata ofrånkomligen har olika perspektiv dels främst primäranvändning kring relationen patient-personal, men också obligatorisk sekundäranvändning som säkrar allmänhetens insyn i offentlig förvaltning och i detta fall det aktuella smittskyddet. Dessa områden har direkt anknytning till Region Jönköpings läns egna ansvarsområden och fungerar överlag bra.

Region Jönköpings län instämmer med Folkhälsomyndighetens bedömningar kring personuppgiftsskyddet när journaluppgifter kan användas i smittspårning. Lagstiftningsarbetet bör prioritera på att undanröja oklarheter på detta obligatoriska område t.ex. och ge klara förutsättningarna för storskalig testning och smittspårning vid behov. Region Jönköpings län menar att Folkhälsomyndighetens bedömning kan vara vägledande inom detta område.

Region Jönköpings län ansluter sig därför till att utgångspunkten bör vara att de primära journalsystemen i först hand inte bör användas för smittspårningsarbete samt att smittskyddsverken, som hämtar sina uppgifter ur de primära systemen, bör ha tydliga gallringsplaner som säkerställer att personuppgifter i inte sparas längre än nödvändigt för smittskyddshänsyn. Det gör det också lättare att skilja på de olika områden och gör sig gällande oavsett om framtida smittspårningsverktyg utvecklas centralt eller regionalt.

En förutsättning för att testning och smittspårning ska vara effektiva och kunna hanteras med rimliga resurser är kommuniserande it-system för testresultat samt välfungerande digitala verktyg för smittspårning, varför det välkomnas att

utredningen föreslår att Folkhälsomyndigheten i samarbete med E-hälsomyndigheten ska samordna regionernas arbete med att utveckla detta. Region Jönköpings län skulle gärna se att detta arbete tydligt leddes av nationella myndigheter för att säkra att alla regioner får tillgång till samma system.

Kap 9 Ny lag om samhällsinriktade smittskyddsåtgärder

Utredningen föreslår en ny lag för att möjliggöra andra smittskyddsåtgärder än idag. Den nya lagen tar utgångspunkt i den tidigare covid-19-lagen. Lagen ska endast gälla samhällsfarliga sjukdomar och för att lagen ska aktiveras krävs att sjukdomen förekommer eller inom kort skulle kunna förekomma i landet i stor omfattning. Konstaterad samhällsspridning krävs inte. Syftet med lagen är både att minska konsekvenserna av omfattande smittspridning och att skydda personers grundläggande fri- och rättigheter.

Region Jönköpings län stödjer i huvudsak det nya lagförslaget, men har några kommentarer enligt nedan:

- Enligt lagförslaget kan den som driver en kultur- eller fritidsverksamhet, handelsplats eller serveringsställe föreskrivas en begränsning av antalet deltagare, minsta avstånd, begränsade öppettider och andra åtgärder. Detta föreslås gälla om de är öppna för allmänheten. Likaså kan den som yrkesmässigt upplåter en lokal för privata sammankomster meddelas föreskrifter. För verksamheter som inte är öppna för allmänheten, t.ex. föreningar och sällskap, finns inte motsvarande möjlighet. Inte heller för stora privata fester i lokaler som inte upplåts yrkesmässigt. Region Jönköpings län undrar om det räcker med allmänna råd och skyddsplikt eller om motsvarande begränsningar borde kunna föreskrivas även i dessa situationer.
- För ”Religiösa verksamheter som är öppna för allmänheten”, 9.12.2, kan föreskrivas begränsning av antalet deltagare etc. men enligt förslaget bör det inte finnas möjlighet att begränsa öppettider eller helt stänga verksamheten. Detta med hänvisning till religionsfrihet och mötesfrihet. För ”Upplåtelse för privata sammankomster” 9.12.4 kan däremot upplåtelse för religiösa ceremonier förbjudas, och här inkluderas begravningsceremoni. Region Jönköpings län ser en risk för att gränsdragning blir svår mellan möte och privat sammankomst vad gäller t. ex. begravning.
- Hemisolering/karantän: Det är angeläget med nationell samordning kring när hemisolering bedöms aktuellt, som t. ex. hushållskontakt till en smittad person eller karantän efter utlandsvistelse (som inte täcks av extraordinära smittskyddsåtgärder i SML 3 kap 8-9 §§). Region Jönköpings län anser att det är viktigt med jämlika ersättningsmodeller gällande smittbärrarpenning och karensdagar och här innebär otrygga anställningsformer ett särskilt problem.
- Skolor och arbetsplatser: Utredningen anser att inga ytterligare föreskrifter behövs då skolor och arbetsplatser täcks av befintlig och

kommande lagstiftning. Region Jönköpings län menar att erfarenheten från covid-19-pandemin är att framför allt skolor krävde mycket stora arbetsinsatser för smittskydden, med många lokala eller individuella beslut som riskerade att bli ojämlika över landet. För att få en ökad likformighet och begriplighet i lagstiftningen ser Region Jönköpings län ett behov av förtydliganden och eventuellt förslag till nya föreskrifter. Det behövs förtydligande också kring effekterna av skolstängningar för barns hälsa och utveckling, inklusive perspektivet att alla barn inte har samma förutsättningar att klara t. ex. distansundervisning.

- Avseende förbud att samlas på en viss plats dit allmänheten har tillträde: Region Jönköpings län anser att denna möjlighet endast bör utnyttjas i mycket sällsynta fall, då det finns en risk att folksamlingar som annars skulle uppstå utomhus i stället flyttar inomhus, med högre risk för smittspridning som följd. En aspekt av att en kommun kan meddela föreskrifter om förbud mot att vistas t. ex. på en badplats, kan vara att det leder till trängsel på närliggande badplats eller på badplatser i andra kommuner. Eventuellt ökat resande med kollektivtrafik som följd därav bör också beaktas. Region Jönköpings län tycker att det är bra att utredningen föreslår att det enbart är Folkhälsomyndigheten som ges tillfälle att yttra sig, detta för att uppnå enhetlighet över landet.
- Informationsansvar: Region Jönköpings län anser att det behövs en tydlig skrivning om vad Folkhälsomyndigheten ska ansvara för, jämfört med smittskyddsläkarnas regionala informationsansvar. Kommunikationen måste vara tillgänglig och begriplig för alla befolkningsgrupper, inklusive personer som inte förstår svenska.
- CIVILSAMHÄLLET: Under covid-19-pandemin hade smittskydden väldigt många kontakter med föreningar, församlingar, näringsliv, arbetsplatser m.m., vilket var till stor nytta. Region Jönköpings län anser därför att civilsamhällets roll i beredskapsplanering och pandemihantering skulle behöva lyftas fram mer.

Kap 10 En nationell strategi för pandemihantering

Utredningen föreslår ett underlag för pandemiplanering och pandemihantering. Region Jönköpings län anser att det behövs en tydlighet i ansvarsfördelning mellan myndigheter och detta måste komma från regeringskansliet. Det behöver även finnas en samordning mellan myndigheterna för att undvika motstridiga råd/rekommendationer/föreskrifter. En erfarenhet från covid-19-pandemin är att det kunde vara omöjligt att följa olika myndighetsrekommendationer från exempelvis Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen och Arbetsmiljöverket, då dessa stod i strid med varandra.

Region Jönköpings län anser också att kraftfull datainhämtning behövs för att följa pandemin i realtid, inkluderande högupplöst data avseende olika grupper (mer detaljerat än på kommunal nivå) och ett nationellt system för övervakning av sjukhusvård inklusive SÄBO och liknande vård/boendeformer. Det vore även

värdefullt att snabbt kunna se förändringar i sjukfrånvaro i skolor och på arbetsplatser.

Även skolor, lärosäten och arbetsplatser bör ha beredskap för pandemi eller situation med omfattande smittspridning.

I beredskapsplaneringen bör det även ingå att spädbarn, små barn och/eller unga kan komma att utgöra de största riskgrupperna med risk för allvarlig sjukdom, död eller allvarliga långtidseffekter på hälsa eller utveckling. Det bör finnas beredskap för hur samhället och skolor ska hantera en sådan situation.

Avseende beredskap för vaccin och antimikrobiella läkemedel: Region Jönköpings län anser att det behövs nationella riktlinjer för hur mycket antiviraler som ska lagerhållas av regionerna, baserade på olika parametrar som t. ex. folkmängd och förväntade sjuktal.

Utredningen föreslår också att regionernas ansvar för att upprätthålla en beredskap för omfattande smittspridning, inklusive kapacitet för storskalig provtagning och smittspårning, skrivs in i Smittskyddslagen. Smittskyddsläkarens centrala roll i pandemiplaneringen och i att etablera en pandemiplan lyfts fram, vilket är bra. Planeringsarbetet behöver dock göras i nära samarbete med fler aktörer, inte minst regionens beredskapsorganisationer.

Vid ett utökat uppdrag för regionerna förutsätter Region Jönköpings län att staten ger kostnadstäckning till regionerna i enlighet med finansieringsprincipen.

Rachel De Basso
Regionstyrelsens ordförande